
УДК 355.378

Замойська К.В.

к.техн.н., доцент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: stepanzam@gmail.com

Замойський С.М.

к.техн.н., доцент кафедри транспортних технологій та засобів АПК

E-mail: stepanzam@gmail.com

Супрович М.П.

к.техн.н., доцент кафедри охорони праці та фізичного виховання

E-mail: stepanzam@gmail.com

Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

ПІДВИЩЕННЯ ВАЖЛИВОСТІ КУРСУ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Zamojska K.V.

Ph.D.(Tech. sciences), Associate Professor, Department of Labour Protection
and Physical Education

E-mail: stepanzam@gmail.com

Zamojskij S.M.

Ph.D.(Tech. sciences), Associate Professor, Department of Transport Technologies
and Agriculture

E-mail: stepanzam@gmail.com

Suprovych M.P.

Ph.D.(Tech. sciences), Associate Professor, Department of Labour Protection
and Physical Education

E-mail: stepanzam@gmail.com

State Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi

INCREASING IMPORTANCE OF COURSE «SECURITY OF VITAL ACTIVITY» FOR STUDENTS OF SPECIALTY «TRANSPORT TECHNOLOGIES»

Анотація

Вступ. Розглянуто особливості зростання важливості курсу «Безпека життєдіяльності». Зроблено акцент на актуальності удосконалення теоретичної і практичної підготовки та навчального процесу з урахуванням вимог сьогодення.

Методи. Курс БЖД для студентів інженерно-технічного факультету, зокрема спеціальності «Транспортні технології» побудований таким чином, щоб підготувати фахівців, які в майбутньому проведуть активну роз'яснювальну роботу з проблем управління процесом формування здоров'я молоді.

Результати. Можна стверджувати, що специфіка викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» повинна враховувати діапазон проблем сучасності, так як небезпеки

охоплюють всі сфери життя людини. Загалом, предмет «Безпека життєдіяльності» займає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівців за ОКР «молодий спеціаліст», «бакалавр», оскільки є дисципліною, що використовує досягнення та методи фундаментальних та прикладних наук і дозволяє випускнику вирішувати професійні завдання за певною спеціальністю з урахуванням ризику виникнення внутрішніх і зовнішніх небезпек, що спричиняють надзвичайні ситуації та їх негативні наслідки.

Перспективи. Об'єктом вивчення курсу БЖД є процес формування безпеки особистості як явища; предметом форми, підходи створення моделі безпеки. Тому дисципліні БЖД притаманні свої особливості. БЖД переводить всі теоретичні знання студентів в область практики. Дана дисципліна являється компонентом загальнолюдської культури, адже культура безпеки повинна стати однією із основних цілей процесу виховання. Розвиток суспільства і країни неможливий без зміни світосприйняття кожного студента. Важливим напрямком цього процесу у ВУЗі є формування культури в дитячому віці, а закріплення і удосконалення – протягом усього життя.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, важливість, удосконалення, актуальність.

Abstract

Introduction. The features of the growing importance of the discipline 'Safety of vital activity' are analyzed. Particular attention is given to the improving of the theoretical, practical training and educational process in the light of modern requirements.

Methods. The course of 'Safety of vital activity' for students of engineering and technical faculty, for the students of the specialty 'Transport Technologies' in particular, aims to prepare the professional for awareness-raising and training activities promoting healthy lifestyle of youth.

Results. The teaching of 'Safety of vital activity' has to take cue from the range of contemporary safety issues in all areas of human life. The course plays a critical role in the educational and professional program for Junior specialist's and Bachelor's training, since this discipline uses the achievements and methods of fundamental and applied sciences, allowing the graduate to solve the professional problems in a particular specialty and taking into account the risk of internal and external dangers that emergencies and their negative consequences cause.

Discussion. The general objective of the 'Safety of vital activity' course is the formation of the individual safety in general. The subject matter is determined in accordance with forms and approaches for safety model creation. Therefore 'Safety of vital activity' course has its own characteristics. Firstly, the discipline transfers all students' theoretical knowledge into practice. Secondly, it is an important component of human culture, since the culture of safety should be considered as one of the main educational goals. The main goal of the educational process at the university is the formation of students' healthy lifestyle as well as their readiness to develop their knowledge throughout life.

Keywords: safety of vital activity, importance, improvement, relevance.

Аннотация

Вступ. Рассмотрены особенности роста важности курса «Безопасность жизнедеятельности». Сделан акцент на актуальности совершенствования теоретической и практической подготовки и учебного процесса с учетом требований сегодняшнего дня.

Методы. Курс БЖД для студентов инженерно-технического факультета, в частности специальности «Транспортные технологии» построен таким образом, чтобы подготовить специалистов в будущем проводить активную разъяснительную работу по проблемам управления процессом формирования здоровья молодежи.

Результаты. Можно утверждать, что дисциплина БЖД направлена на изучение возможностей общества в обеспечении техногенной, социальной, экономической, криминальной и других видов опасности, а также должна быть ориентирована на формирование мировосприятия молодого человека. В общем предмет «Безопасность жизнедеятельности» занимает ведущее место в структурно-логической схеме подготовки специалиста по ОКР «младший специалист», «бакалавр», поскольку является дисциплиной, которая использует достижения и методы фундаментальных и прикладных наук и позволяет выпускнику решать профессиональные задачи по определенной специальности с учетом риска возникновения внутренних и внешних угроз, создают чрезвычайные ситуации и их негативные последствия.

Перспективы. Целью учебного курса «Безопасность жизнедеятельности» является

формирование индивидуальной безопасности как явления. Предметом является форма, подходы создания модели безопасности. Поэтому дисциплина имеет свои особенности: дисциплина переводит теоретические знания студентов в область практики, дисциплина БЖД является составной частью человеческой культуры, потому что культура безопасности должна быть одной из главных целей процесса образования. Развитие общества и страны не представляется возможным без изменения мировоззрения каждого студента. Важным направлением этого процесса в университете есть формирование культуры в студенческом возрасте, а закрепление и усовершенствование - на протяжении всей жизни.

Ключевые слова: *безопасность жизнедеятельности, важность, усовершенствование, актуальность.*

Вступ. Події, які відбулися в нашій країні за останні роки, викликали глибокі зміни в усіх сферах суспільного життя. Збільшення частоти стихійних лих, кількості промислових аварій і катастроф, небезпечних ситуацій соціального і воєнного характеру, низький рівень професійної підготовки спеціалістів, відсутність навичок правильної поведінки в повсякденному житті, в різних небезпечних і надзвичайних ситуаціях згубно відбилися на стані здоров'я і житті людей. У зв'язку з цим зростає роль і відповідальність системи освіти у підготовці спеціалістів і вироблення у них навичок безпечної поведінки і здорового способу життя. Найбільш повно і цілеспрямовано ці питання можуть бути вивчені в курсі «Безпека життєдіяльності» (БЖД) [1].

Процес становлення національної школи України характеризується пошуками таких педагогічних технологій, які максимально сприяли б формуванню соціально-активної та творчої особистості, здатної до самостійної регуляції власної життєдіяльності. Стратегічним принципом вирішення проблеми має бути принцип управління безпекою (ризиком), як складової якості благополуччя життя людини та допустимого ризику.

Актуальність та практична значущість курсу підтверджується сучасною практикою життя. Новітній етап розвитку суспільства визначається збільшенням тиску небезпечних чинників та ситуацій з боку навколишнього середовища на людину, об'єкти народного господарства, регіони, планету в цілому.

Специфічною особливістю навчальної дисципліни «БЖД» є її спрямованість на підготовку студентів до використання отриманих знань, умінь, навичок у повсякденному житті.

Слід зазначити, що кожний навчальний предмет має мету, яка характерна тільки для нього, зокрема. Для навчальної дисципліни «БЖД» це – формування у студентів системи знань, умінь та навичок для свідомого осмислення своєї поведінки та активної участі в забезпеченні повноцінного існування в системі «людина – життєве середовище».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до Типової навчальної програми «Безпека життєдіяльності» є нормативною дисципліною, що включена у навчальні плани як дисципліна професійної та практичної підготовки. Можна стверджувати, що специфіка викладання дисципліни «Безпека життєдіяльності» повинна враховувати діапазон проблем сучасності, так як безпека охоплює всі сфери життя людини. Загалом, предмет «Безпека життєдіяльності» займає провідне місце у структурно-логічній схемі підготовки фахівця за ОКР «молодший спеціаліст», «бакалавр», оскільки є дисципліною, що використовує досягнення та методи фундаментальних та прикладних наук і дозволяє випускнику вирішувати професійні завдання за певною спеціальністю з урахуванням ризику виникнення внутрішніх і зовнішніх небезпек, що спричиняють надзвичайні ситуації та їх негативні наслідки [2]. Курс БЖД для студентів інженерно-технічного факультету, зокрема спеціальності «Транспортні технології» побудований таким чином, щоб підготувати фахівців у майбутньому до проведення активної навчальної роботи з проблем управління процесом

формування здоров'я студентської молоді.

Можна стверджувати, що дисципліна БЖД направлена на вивчення можливостей суспільства в забезпеченні техногенної, соціальної, економічної, кримінальної та інших видів небезпек, а також повинна бути орієнтована на формування світосприйняття молоді людини. Важливою складовою цього процесу є адаптація студентів до професійної діяльності. Тому очевидним є те, що навчальний процес повинен бути орієнтований на розвиток у студентів якостей особистості безпечного типу і все робити для формування науково-гуманного світорозуміння навколишньої дійсності [3].

Головним завданням курсу «Безпека життєдіяльності» є розкриття наукових основ необхідності й можливості формування у кожного студента установки на життєзабезпечуючу культуру життя та діяльності. Для того, щоб удосконалити навчання, необхідно детально розглянути окремі теоретичні положення навчальної дисципліни.

Студенти спеціальності «Транспортні технології» шляхом індивідуального виконання сформульованого завдання відповідно до кваліфікаційної характеристики бакалавра виконують практичні заняття «Вплив факторів соціального середовища на людину», «Захист населення від вибухонебезпечних предметів», «Практичний курс щоденного виживання», «Здоров'я і механізми його підтримки», «Надання долікарської допомоги» та інші роботи щодо аналізу небезпек, запобігання та уникання небезпек, тому що саме практичні заняття є важливою формою навчального процесу [4].

З цією метою студенти прагнуть здобути знання з БЖД та отримати навички безпечної праці, уміти грамотно поводитися у небезпечних ситуаціях та стати стійкими у ризикованих ситуаціях.

Мета. Метою курсу БЖД є підготовка особи до активної участі в забезпеченні повноцінного життя в суспільстві, що динамічно змінюється та вироблення рекомендацій щодо удосконалення методики теоретичного та практичного вивчення цієї нормативної дисципліни.

Методологія. Курс БЖД для студентів інженерно-технічного факультету, зокрема спеціальності «Транспортні технології» побудований таким чином, щоб підготувати фахівців, які в майбутньому проводитимуть активну роз'яснювальну роботу з проблем управління процесом формування здоров'я молоді.

Результати. Об'єктом вивчення курсу БЖД є процес формування безпеки особистості як явища. Предметом є форми, підходи створення моделі безпеки. Тому дисципліні БЖД притаманні свої особливості: дисципліна переводить всі теоретичні знання студентів в область практики, дисципліна, яка являється компонентом загальнолюдської культури, адже культура безпеки повинна стати однією з основних цілей процесу виховання. Розвиток суспільства і країни неможливий без зміни світосприйняття кожного студента. Важливим напрямком цього процесу у ВУЗі є формування культури в студентському віці, а закріплення і удосконалення – протягом усього життя.

Доля кожної людини все більше залежить від того, наскільки вона здатна своєчасно отримувати, адекватно сприймати і цілеспрямовано використовувати нову інформацію в повсякденному житті: у праці, навчанні, в побуті, на дозвіллі. У сучасному світі зростає значимість інформаційної культури, і студенту потрібні навички взаємодії з інформаційним середовищем, вміння використовувати її можливості. Випускник навчального закладу повинен навчитися новим методам роботи з інформацією, новим технологіям, формам спілкування, так як це попереджає моральні, психологічні витрати, що супроводжують життя сучасного суспільства.

Робоча програма з дисципліни БЖД Подільського державного аграрно-технічного університету спрямована на розгляд питань, пов'язаних із захистом людини в різних умовах життєдіяльності. Необхідно навчити студентів жити в сучасному світі в умовах

техносфери, а також правильній поведінці, створення високоякісної комфортної та травмобезпечної життєдіяльності в усіх її проявах.

Однак, при цьому необхідно враховувати специфіку окремо взятих напрямів навчання (це майбутні агрономи, екологи, ветеринари, транспортники, інженери, енергетики тощо). У навчальному процесі вивчаються також питання, пов'язані із забезпеченням захисту людини від природних і техногенних небезпек. Розглядаються проблеми, пов'язані з масштабним впливом негативних чинників на людину і природу, аналізуються дані цих впливів. Це питання, пов'язані із забезпеченням антитерористичної діяльності освітнього закладу, НС соціального характеру та інші. Таким чином, ряд тем не вимагають безпосередньої адаптації під специфіку окремо взятих спеціальностей.

Але є питання, пов'язані з вивченням глобальних надзвичайних ситуацій (НС) і НС соціально-політичного характеру, які вимагають врахування специфічних особливостей кожної окремо взятої спеціальності ВУЗу. Більш того, інтернет-тестування, в яке сьогодні залучений наш університет, вимагає підготовки студентів з позиції отримання ними знань в області кола питань, пов'язаних з національною безпекою і забезпеченням громадської безпеки в цілому. Крім того, зрозуміло, що студенти, які проходять практику за кордоном, в іншому оточенні, повинні мати в першу чергу уявлення про безпечну поведінку в такому середовищі.

Активна позиція студентів з напрямку безпеки життєдіяльності дозволяє їм не тільки активно пристосуватися за короткий період часу до складної (екстремальної) ситуації, а й надавати допомогу людям, які потрапили в біду. Студент старших курсів повинен вміти у важкій ситуації проявити гнучкість, варіативність, винахідливість і сміливість при одночасному критичному ставленні до небезпечних обставин. Також, в наші дні, підвищується рівень значущості оцінки екстремальної ситуації старшокурсником з точки зору моральних категорій і законності.

У сучасному суспільстві зростає роль і відповідальність системи освіти за підготовку студентів до безпечної життєдіяльності, тобто виживання в небезпечних надзвичайних ситуаціях, формування навичок здорового способу життя, запобігання від небезпечних захворювань, в тому числі і профзахворювань та їх профілактики.

Безперечно, що ключова роль у забезпеченні національної безпеки держави і життєдіяльності окремої особистості належить освіті. Сьогодні інерційність освіти являє собою певну перешкоду при швидкоплинних і кардинальних змінах інформаційного суспільства, що відбуваються за нетривалі проміжки часу. Це затримує адаптацію людини до нових небезпек.

Щоб подолати інерційність системи освіти і втілення в життя ідеї випереджаючої освіти розроблено курс БЖД, метою якого є формування у студентів осмисленого і відповідального ставлення до свого здоров'я, до особистої безпеки та безпеки оточуючих, придбання ними навичок зберігати життя і здоров'я в повсякденному житті і в несприятливих та небезпечних умовах, а також вміння надавати допомогу собі та іншим людям

Предмет БЖД має свої особливості: він переводить всі теоретичні знання студентів в область практики.

Будучи компонентом загальнолюдської культури, безпека повинна стати однією з основних цілей процесу виховання. Сталий розвиток суспільства і держави неможливий без зміни сформованого світогляду кожного студента. Найважливішим напрямом цього процесу у ВУЗі є формування культури безпеки життєдіяльності. Започатковувати її необхідно в дитячому віці, а закріплювати й удосконалювати протягом усього життя.

Виходячи із сучасних вимог безпечного існування, основним завданням курсу БЖД є:

- формування та розвиток у студентів високих моральних якостей;

- розвиток психологічної стійкості до небезпек і надзвичайних ситуацій;
- формування дбайливого ставлення до навколишнього середовища і свого здоров'я, способу життя, любові до своєї Батьківщини, готовність до її захисту;
- виховання у студентів впевненості в ефективності заходів, що проводяться в інтересах збереження здоров'я, попередження шкідливих звичок, успішної ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а також переконаності в необхідності приймати в них посильну участь, шляхом вміння надавати першу медичну допомогу (ПМД).

Окремі знання, вміння і навички, об'єднані в єдину освітню галузь БЖД та отримані при навчанні знання, допоможуть сформуванню нової «ключової компетенції» студентів – найважливішу для збереження життя в XXI столітті. Система таких «ключових компетенцій» дозволить випускникам вузів забезпечувати здоров'я і безпеку, оцінювати і будувати свою діяльність з точки зору власної безпеки і безпеки суспільства. Нинішнім студентам, а в майбутньому керівникам необхідно навчитися передавати ці знання і навички іншим, бути провідниками здорового способу життя. А навчити їх цьому необхідно у вищому навчальному закладі.

Основні завдання оновлення структури і змісту курсу БЖД визначаються, виходячи з умов забезпечення індивідуальної безпеки кожного члена суспільства, національної безпеки країни, безпеки всього людства в XXI столітті, з оцінки наявного змісту вищої освіти, а також відповідно до напрямків модернізації освіти.

Розглядаючи можливості вищої освіти в області безпеки життєдіяльності і порівнюючи їх з реальною організацією професійної освіти, можна зробити, висновок, що існуюча система потребує адаптації до нових умов у зв'язку зі змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві.

У зв'язку з цим зростає роль і відповідальність системи освіти за підготовку фахівців з питань, що належать до сфери безпеки життєдіяльності, і вироблення у них навичок безпечної поведінки та здорового способу життя. Найбільш повно і цілеспрямовано ці питання можуть бути вивчені в курсі "Безпека життєдіяльності".

В цілому цей курс призначений для виховання особистості безпечного типу – особистості, добре знайомої з сучасними проблемами безпеки життя.

Бурхливий розвиток суспільно-економічних відносин та науково-технічні досягнення висувають необхідність виховання у фахівців прагнення до постійного збагачення новими знаннями та їх перманентного оновлення, що визначає необхідність безперервного навчання впродовж усієї трудової діяльності. Важливо прищеплювати вміння «самостійно поповнювати свої знання», орієнтуватися в стрімко зростаючому потоці інформації.

Аналізуючи можливості існуючої освіти в галузі безпеки життєдіяльності і зіставлення її з реальною організацією навчального процесу у ВУЗі, можна зробити висновок, що наукові дослідження в галузі безпеки життєдіяльності не знаходять належної реалізації на практиці. Очевидні наступні протиріччя між:

- відсутністю комплексності у використанні всіх можливих засобів в навчанні і вихованні людини в галузі безпеки життєдіяльності та необхідністю виховання цілісної людини безпечного типу;
- підвищенням вимог до рівня викладання курсу "Безпека життєдіяльності" в умовах гуманізації освіти і недостатнім рівнем матеріально-технічної бази;
- недостатнім рівнем знань, умінь і навичок студентів з безпеки життєдіяльності та потребою суспільства в становленні особистості, яка добре знайома з сучасними проблемами безпеки життя.

Рівень безпеки студента залежить від [5]:

- навколишнього середовища (довкілля, побут, транспорт, дозвілля, виробництво, соціальні відносини тощо):

- державної системи підтримки безпеки людини (охорона праці, цивільний захист, охорона здоров'я, органи правопорядку);
- індивідуальної захищеності людини (психофізіологічний стан, уміння, індивідуальні засоби захисту).

Основним завданням курсу БЖД є:

- формування культури людини, її моральних цінностей, поглядів та поведінки;
- забезпечення стану індивідуальної захищеності людини;
- підвищення інтенсивності наукової та інших форм роботи за напрямом БЖД як в закладах освіти, так і поза ними;
- сприяння ефективності роботи державної системи безпеки населення шляхом навчання і підготовки людей до їх адекватної взаємодії, активної позиції щодо вдосконалення законодавчої сфери;
- удосконалення управління освітою всіх верств населення за критеріями напряму БЖД.

Активна позиція студента з вивчення БЖД дозволяє йому не тільки активно пристосуватися за короткий період часу до важкої (екстремальної) ситуації, але й надавати допомогу людям, з якими трапилось нещастя. Студент в такому випадку повинен проявити сміливість, варіативність, мужність при одночасному критичному відношенні до ситуації. В сучасному суспільстві зростає роль і відповідальність за підготовку студентів до безпечної життєдіяльності, тобто виживання в небезпечних надзвичайних ситуаціях, формування навичок здорового способу життя, профілактики профзахворювань [6].

Безперечно, що ключова роль в забезпеченні національної безпеки країни і життєдіяльності окремої особистості і суспільства належить освіті.

Світогляд студентів, із погляду безпеки життєдіяльності людини, формується під час розгляду таких основних понять, як «людина», «життя», «діяльність». Адже розкриття суті цих понять дає можливість студентам усвідомлено підходити до питання особистої безпеки людини і безпеки людей, що її оточують, матеріальних і моральних цінностей.

Розвиток сучасного наукового знання, як відомо, характеризується значним підсиленням суперечностей, протилежних та взаємозв'язаних процесів диференціації та інтеграції. Такі науки як охорона праці, науки про ризик і безпеку є тісно пов'язані між собою. Методика викладання вказаних дисциплін зобов'язана враховувати ту обставину, що у процесі вивчення виявляється та засвоюється як специфіка кожної науки, так і притаманна їм єдність. Кожна з вказаних наук про безпеку: «Безпека життєдіяльності», «Цивільний захист», «Основи охорони праці» становлять відносно самостійну сферу наукового знання, а вивчення кожної з них відрізняється своїми особливостями та закономірностями.

Обов'язкова складова частина педагогічної системи будь-якої дисципліни, в тому числі навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» - це контроль якості знань студентів.

«У наш час - час, коли знання необхідні в усіх сферах діяльності людини, час, коли необхідно мислити і діяти по-новому, знання набуває нового значення, а це вимагає підвищення коефіцієнту корисної дії мислення, праці, навчання й суспільних дій. Письменник-фантаст І.А. Єфремов зазначив: «Якщо б ми змогли примусити свій мозок працювати хоча б на половину його можливостей, то для нас не треба було б жодних зусиль, щоб вивчити чотири десятки мов, запам'ятати від початку до кінця «Велику енциклопедію», пройти курс десятків навчальних закладів» [7].

Висновки. В цілому курс БЖД повинен стати ведучим елементом навчання та призначений для виховання особистості, яка добре знайома з сучасними проблемами

безпеки життя та здоров'я. Виходячи з сучасних уявлень, безпека життєдіяльності є багатогранним об'єктом розуміння і сприйняття дійсності, яка потребує інтеграції різних стратегій, сфер, аспектів, форм і рівнів пізнання.

У сучасному суспільстві зростає роль і відповідальність системи освіти за підготовку студентів до безпечної життєдіяльності, тобто виживання в небезпечних надзвичайних ситуаціях, формування навичок здорового способу життя, запобігання від небезпечних хвороб, профілактики профзахворювань. Окремі знання, вміння і навички, пов'язані в єдину освітню галузь БЖД та отримані в вузі, допоможуть формувати нову «ключову компетенцію» студентів - найважливішу для збереження життя в XXI столітті. Система таких «ключових компетенцій» дозволить випускникам вузів забезпечувати здоров'я і безпеку, оцінювати і будувати свою діяльність з точки зору власної безпеки і безпеки суспільства.

Список використаних джерел

1. Желібо, Є. П. Безпека життєдіяльності [Текст] : навч. посібн. / Є. П. Желібо, Н. М. Заверуха, В. В. Зацарний ; за ред. Є. П. Желібо. – [6-е вид.] – К.: Каравела, 2012. – 344 с.
2. Організація і методика викладання інженерних дисциплін [Текст] : 3б. наук. пр. / «Аграрна освіта» – Кам'янець-Подільський, 2015. – 388 с.
3. Замойська, К. В. Безпека життєдіяльності [Текст] / К. В. Замойська, М. П. Супрович, С. М. Замойський та ін.; за ред. К. В. Замойської. – Кам'янець-Подільський. Медобори-2006, 2013. – 504 с.
4. Замойська, К. В. Безпека життєдіяльності [Текст] : Практикум. / К. В. Замойська, М. П. Супрович, В. І. Дуганець, А. М. Марушак та ін.; за ред. К. В. Замойської. – Кам'янець-Подільський. Медобори-2006, 2013. – 272 с.
5. Голінько, В. І. Безпека людини у життєвому середовищі [Текст] / В. І. Голінько. – Дніпропетровськ.: 2008. – 192 с.
6. Скобло, Ю. С., Безпека життєдіяльності [Текст] / Ю. С. Скобло, Т. Б. Соколовська, Д. І. Мазоренко, Л. М. Тіщенко, М. М. Троянов ; за ред. Ю. С. Скобло: – К.: Кондор, 2003. – 424 с.
7. Васильковський, О. Ю. БЖД у навчальних закладах [Текст] / О. Ю. Васильковський // Безпека життєдіяльності. – 2012. – № 12. – С. 5.

References

1. Zhelibko, E.P., Zaveruha, N.M., Zatsarnyy, V.V. (2012). *Bezpeka zhyttiediialnosti [Safety zhyznedeyatelnosti]*. Kiev, Caravela. [in Ukrainian].
2. Orhanizatsiia i metodyka vykladannia inzhenernykh dystsyplin [The organization and methods of teaching engineering disciplines] (2012). *Ahrarna osvita – Agricultural education*. Kamianets-Podilskyi, 388. [in Ukrainian].
3. Zamoiska, K. V., Suprovych, M. P., Zamoiskyi S. M. (2013). *Bezpeka zhyttiediialnosti [Safety zhyznedeyatelnosti]*. Kamenets-Podolsky : PE "Medobory - 2006".[in Ukrainian].
4. Zamoiska, K. V., Suprovych, M. P., Duhanets V. I., Marushchak, A. M. (2012). *Bezpeka zhyttiediialnosti [Safety zhyznedeyatelnosti]*. Kamenets-Podolsky: PE "Medobory - 2006".[in Ukrainian].
5. Holinko, V. I. (2008). *Bezpeka liudyny u zhyttievomu seredovyshchi [Human security in everyday environments]*. Dnepropetrovsk. [in Ukrainian].
6. Skoblo, Yu. S., Sokolovska, T. B., Mazorenko, D. I., Tishchenko, L. M., Troianov, M. M. (2003). *Bezpeka zhyttiediialnosti [Life Safety]*. Kyiv, Kondor. [in Ukrainian].
7. Vasylykovskiy, O.Iu. (2012). BZhD u navchalnykh zakladakh [Safety in schools]. *Bezpeka zhyttiediialnosti – Life Safety*, 12, 5. [in Ukrainian].